

การสื่อสารทางการเมือง ของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549- 2566

ร้อยเอกหญิง วรินดา ทองสุข*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภูมิหลังของการสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ (2) ศึกษาบริบทและปัจจัยแวดล้อมของการสื่อสารทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2549-2566 และ (3) ศึกษารูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาข้อมูลเอกสารที่ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ ทหาร และผู้เชี่ยวชาญสหวิทยาการ ผลการศึกษาพบว่า ภูมิหลังจากครอบครัวทหารและประสบการณ์ในสถาบันการศึกษาทหาร มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยมหลักของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ได้แก่ ความรักชาติ ความมีวินัย การยึดมั่นในเกียรติศักดิ์ และการเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ซึ่งสะท้อนอยู่ในกรอบคิดด้านการสื่อสารทางการเมืองที่มุ่งเน้นเอกภาพขององค์กร และการธำรงรักษาความมั่นคงของรัฐ ภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่ทวีความเข้มข้นในสามช่วงเวลาปี พ.ศ. 2549 ช่วงปี พ.ศ. 2552-2553 และช่วงปี พ.ศ. 2557-2566 บทบาทของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ จึงปรากฏชัดเจนในฐานะผู้นำกองทัพที่สื่อสารในนามของสถาบันและอาศัยอำนาจตามตำแหน่งที่ได้รับการสถาปนาทางการเมือง ผ่านช่องทางสื่อสารสาธารณะทั้งการแถลงข่าว สื่อมวลชน และสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารทางการเมืองไปยังสังคม ส่งผลให้คำพูดและท่าทีมีน้ำหนักและผลกระทบต่อการเมืองมากกว่าการแสดงความเห็นของประชาชนทั่วไป ในด้านรูปแบบและเนื้อหา พบว่าการสื่อสารมีลักษณะโน้มเอียงไปในเชิงอุดมการณ์อนุรักษ์นิยม โดยมุ่งย้ำความชอบธรรมของสถาบันหลัก ความเป็นระเบียบ และความมั่นคงทางการเมือง ตลอดจนใช้การสื่อสารสาธารณะและสื่อสมัยใหม่เพื่อตอบโต้และทำกรอบความหมายกับกลุ่มที่มีความเห็นต่าง ภายใต้ลักษณะการสื่อสารที่เปิดให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการตอบสนองกลับได้ทันที เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับช่วงเวลาบ่งชี้ความต่อเนื่องและความแตกต่าง กล่าวคือ ความต่อเนื่องอยู่ที่การยึดกรอบการสื่อสารที่เน้นความมั่นคงและเอกภาพของรัฐอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ความแตกต่างสะท้อนผ่านระดับน้ำเสียง รูปแบบ และความเข้มข้นของเนื้อหา ซึ่งแปรผันตามระดับความรุนแรงและความเปราะบางของสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วง

คำสำคัญ: ผู้นำทหาร, การสื่อสารทางการเมือง, อุดมการณ์อนุรักษ์นิยม

* คณะรัฐศาสตร์ การเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Political communication of General Apirat Kongsompong During 2006-2023

Captain Warinda Thongsukh*

Abstract

This study aims (1) to examine the background of General Apirat Kongsompong's political communication, (2) to analyze the context and environmental factors of his political communication between 2006 and 2023, and (3) to investigate the forms and content of his political communication during this period, using qualitative research methods based on documentary analysis of newspapers and online media, as well as in-depth interviews with six key informants comprising political science experts, military officers, and military-affairs journalists. The findings indicate that his military family background and experience in military educational institutions play a crucial role in shaping General Apirat's core valuesnamely patriotism, discipline, commitment to honor, and obedience to superiors which are reflected in a political communication framework that emphasizes military organizational unity and the preservation of state security. Within an increasingly intense context of political conflict across three key periods (2006, 2009–2010, and 2014–2023), General Apirat Kongsompong's role becomes evident as a military leader who communicates in the name of the institution and relies on politically constituted positional authority, using public communication channels press conferences, mass media, and online media as primary tools to deliver political messages to society, thereby giving his statements and gestures greater weight and impact on political trajectories than ordinary citizens' expressions. In terms of form and content, his communication tends to align with conservative ideology by reinforcing the legitimacy of core institutions, social order, and political stability, while employing public communication and new media to respond to and frame meanings vis à vis groups holding opposing views, under an interactive mode of communication that allows immediate feedback. A comparison of the three periods reveals both continuity and variation: continuity lies in the consistent adherence to a security and unity oriented communication framework, whereas variation is reflected in the tone, style, and intensity of the messages, which fluctuate according to the severity and fragility of the political situation in each period.

Keywords: military leader, political communication, conservative ideology

* Faculty of Political Science, Politics, Ramkhamhaeng University.

บทนำ

การเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ทั้งในระดับโครงสร้างและระดับชีวิตประจำวัน การสื่อสารทางการเมืองจึงมิได้เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายหรือการเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการรับรู้ การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมือง เพราะการสื่อสารทางการเมืองมีผลต่อความคิด การตัดสินใจ และโอกาสในชีวิตของผู้คนอย่างจริงจัง ไม่ใช่แค่เรื่องข่าวสารทั่วไป ศาสตร์ด้านการสื่อสารทางการเมืองจึงถูกพัฒนาขึ้นให้จำแนกออกจากศาสตร์การสื่อสารทั่วไป โดยเน้นศึกษามิติของอำนาจ ความชอบธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม (นันทนา นันทวโรภาส, 2557, หน้า 15-16) และ คาร์ล ดอยช์ (Karl W. Deutsch, 1966, pp. 76-77) เปรียบการสื่อสารเสมือนเส้นใยประสาทของมนุษย์ ส่วนการสื่อสารทางการเมืองเปรียบเสมือนเส้นใยสมองของรัฐบาล สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองกับการสื่อสารเป็นมิติที่แยกออกจากกันไม่ได้ พัฒนาการทางการเมืองสามารถอ่านผ่านแบบแผนของการสื่อสารในระบบการเมืองได้ กล่าวคือ รูปแบบการส่งสัญญาณ การสั่งการ และการตอบสนองระหว่างผู้นำกับประชาชนล้วนเป็นตัวบ่งชี้ระดับเสถียรภาพและความเป็นประชาธิปไตยของระบบการเมืองนั่นเอง

ในบริบทสังคมไทย นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ทหารมีบทบาททั้งในฐานะผู้ร่วมสร้างระบอบการปกครองใหม่และในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลที่ดำรงอยู่ในหลายช่วงเวลา ตั้งแต่การอ้างบทบาทของตนเองในฐานะผู้พิทักษ์ประชาธิปไตย ไปจนถึงการใช้อำนาจโค่นล้มรัฐบาลพลเรือนที่มาจากเลือกตั้ง ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่กองทัพสามารถชี้หน้า นั่นหมายถึง การกำหนดทิศทางนโยบายและกรอบการตัดสินใจของฝ่ายบริหารและชนชั้นนำทางการเมืองและสามารถ “ควบคุม” หมายถึงการใช้อำนาจบังคับหรือจำกัดเสรีภาพของประชาชนและกลุ่มการเมืองคู่ขัดแย้งผ่านกลไกความมั่นคงและกฎหมายพิเศษ ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับประชาธิปไตยไทยเป็นประเด็นที่เต็มไปด้วยข้อถกเถียงทั้งในด้านความชอบธรรมทางการเมืองและด้านความต่อเนื่องของระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน ในสายตาของสังคมบางส่วน สถาบันทหารยังคงถูกมองว่าเป็นสถาบันที่มีเกียรติ ศักดิ์ศรี มีเอกภาพทางการเมืองบังคับบัญชาและมีสมรรถนะในการจัดการกับสถานการณ์วิกฤติ (สุชม ธนพงศ์พิพัฒน์, 2539, หน้า 39-40) ทำให้บทบาทของทหารในทางการเมืองมีลักษณะเหมือนเหรียญสองด้าน ทั้งในฐานะผู้พิทักษ์ระบอบ ที่อ้างการปกป้องสถาบันและความมั่นคงของรัฐ และในฐานะผู้ใช้อำนาจแทรกแซง ผ่านรัฐประหารและกลไกความมั่นคงที่เข้าควบคุมรัฐบาลพลเรือนและจำกัดพื้นที่ทางการเมืองของประชาชน ภาพสองด้านที่ดำรงอยู่เคียงกันเช่นนี้จึงก่อให้เกิดคำถามสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับประชาชน และต่อการจัดวางสถานะของกองทัพในระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ว่าควรอธิบายเชิงทฤษฎีอย่างไรในฐานะผู้เล่นทางการเมือง ที่มีศักยภาพทั้งในการชี้นำชนชั้นนำและควบคุมมวลชนภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐ

ภายใต้มติการสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำทหารไทยร่วมสมัย ทั้งในมิติของการใช้อำนาจและการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏเชื่อมโยงกับเหตุการณ์รัฐประหารสำคัญในปี พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 และการปรากฏตัวต่อสาธารณะในฐานะนายทหารที่ยืนยันทศนิยมในการยืนเคียงข้างชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน ทั้งนี้การตีความผ่านสื่อสารเชิงสัญลักษณ์มิได้ตั้งอยู่บนการสรุปเชิงวิเคราะห์เพียงอย่างเดียว หากยังสอดคล้องกับวาทกรรมที่เขาใช้สื่อสารต่อสาธารณะโดยตรงไม่ว่าจะเป็น ถ้อยคำที่มุ่งเตือนกลุ่มการเมืองที่ถูกมองว่า “คิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง” (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) และการยืนยันทศนิยมของกองทัพในการปกป้อง “สถาบันหลักของชาติ” (บีบีซีไทย, 2561) ซึ่งสะท้อนบทบาทการสื่อสารในฐานะผู้พิทักษ์ความมั่นคงทางการเมืองและอุดมการณ์ของรัฐ การนำถ้อยคำหรือวาทกรรมดังกล่าวมาอ้างอิงจึงช่วยเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อวิเคราะห์ที่ว่า การสื่อสารของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ มิได้เป็นเพียงการให้ข้อมูลข่าวสารในฐานะผู้บัญชาการทหารบก หากยังเป็นการผลิตความหมายทางการเมืองเพื่อกำหนดเส้นแบ่งระหว่าง “ความถูกต้อง” กับ “ภัยคุกคาม” ในสายตาของรัฐและกองทัพ

ขณะเดียวกัน ภูมิหลังในฐานะบุตรของพลเอก สุนทร คงสมพงษ์ ผู้นำคณะรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2534 ร่วมกับเส้นทางการศึกษาที่ส่งสมจากสถาบันทหารสำคัญตั้งแต่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ไปจนถึงวิทยาลัยและหลักสูตรทหารระดับสูง ล้วนสะท้อนกระบวนการขัดเกลาทางสถาบันทั้งด้านครอบครัวและกองทัพอย่างต่อเนื่อง (มูลนิธิศิษย์เก่าโรงเรียนเตรียมทหาร, 2562, หน้า 35-37) กล่าวได้ว่าพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ จึงมิได้เป็นเพียงนายทหารระดับสูงของกองทัพเท่านั้น หากยังสะท้อนบทบาทของอำนาจภายในกองทัพที่ยึดโยงอยู่กับโครงสร้างการเมืองไทยร่วมสมัย ทำให้การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของเขามีศักยภาพในการเปิดให้เห็นพลวัตเชิงอำนาจและอุดมการณ์ของผู้นำทหารไทยได้อย่างเด่นชัดภายใต้บริบทการเมืองในแต่ละช่วงเวลา จะพบว่าในช่วงที่การเมืองตึงเครียด เผชิญหน้ากันแรง และสถานการณ์เปราะบางทางการเมือง การสื่อสารของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีลักษณะการสื่อสารที่เคร่งครัดและเน้นการกำกับทิศทางอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น คือพูดแรงขึ้น ตรงขึ้น และตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามอย่างเด่นชัด ขณะที่ในช่วงที่กองทัพสามารถสถาปนาความชอบธรรมเชิงสถาบันได้มั่นคง การสื่อสารจะโน้มไปสู่การย้ำกรอบความคิดหลัก เช่น ความมั่นคง การปกป้องสถาบัน และความเป็นระเบียบของรัฐอย่างเป็นระบบ การนำบริบทการเมืองในสามช่วงเวลามาวางคู่กับคำพูดและวาทกรรมของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ จึงทำให้การวิเคราะห์ไม่หยุดอยู่เพียงวาทกรรมแต่ช่วยให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้นำทหารใช้การสื่อสารเป็นกลไกในการจัดการกับความขัดแย้งทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับผู้นำทหารในเมืองไทยจำนวนมากยังมุ่งเน้นการอธิบายโครงสร้างอำนาจ รูปแบบการรัฐประหาร หรือบทบาทเชิงสถาบันของกองทัพมากกว่าการวิเคราะห์ในมิติการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำทหารโดยตรง ส่งผลให้เกิดช่องว่าง

องค์ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา กลยุทธ์ และช่องทางการสื่อสารที่ผู้นำทหารใช้ในการสร้างความชอบธรรม จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนในสนามการเมือง และจัดการกับความขัดแย้งในสังคม โดยเฉพาะในห้วงวิกฤติการเมืองที่นำไปสู่การรัฐประหาร บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วง พ.ศ. 2549–2566 เพื่อทำความเข้าใจว่าการสื่อสารของผู้นำทหารมีบทบาทอย่างไรในการสร้างและต่อรองความชอบธรรม ตลอดจนในการจัดระเบียบและกำกับความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทยร่วมสมัย ซึ่งจะช่วยให้เห็นขอบเขตศักยภาพ และข้อจำกัดของบทบาทผู้นำทหารในระบอบประชาธิปไตยไทย และเป็นฐานในการตั้งคำถามต่อไปถึงทิศทางการสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ การเมือง และประชาธิปไตยในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ภูมิหลังที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549– 2566 อย่างไร
2. บริบทและปัจจัยแวดล้อมทางการเมืองที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549– 2566 อย่างไร
3. การสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549– 2566 มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์
2. เพื่อศึกษาบริบทและปัจจัยแวดล้อมของการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549– 2566
3. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549– 2566

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมการศึกษาภูมิหลังชีวิต ครอบครัว การศึกษา เส้นทางอาชีพและการก่อรูปภาวะผู้นำของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ เชื่อมโยงกับบทบาททางการเมืองตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2549–2566 ในบริบทวิกฤติการเมืองไทยหลายช่วงเวลา โดยมุ่งวิเคราะห์บริบทและปัจจัยแวดล้อมทางการเมืองที่ส่งผลต่อแนวคิดและวิธีการสื่อสารของเขา รวมทั้งศึกษารูปแบบ กระบวนการ เนื้อหาสาร ช่องทาง และระดับการสื่อสารทางการเมือง ผ่านวาทกรรมในสื่อมวลชน สื่อออนไลน์ เอกสารประกอบการบรรยาย และการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อทำความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำทหารในฐานะผู้ส่งสาร องค์การกองทัพ และ

ความสัมพันธ์กับประชาชนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีทหารเป็นตัวแทนสำคัญ

ขอบเขตระยะเวลา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2566 ครอบคลุมช่วงที่พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ เริ่มมีบทบาทในเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 ต่อเนื่องผ่านวิกฤตการเมือง พ.ศ. 2552–2553 การรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ช่วงดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพบกจนถึงผู้บัญชาการทหารบก และ บทบาทการสื่อสารต่อสาธารณะในห้วงการชุมนุม พ.ศ. 2563–2564

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารและการสื่อสารทางการเมือง

แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารและการสื่อสารทางการเมืองเป็นการอธิบายกรอบแนวคิดที่ว่า การสื่อสารคือกระบวนการแลกเปลี่ยนสารระหว่างผู้ส่ง สื่อ/ช่องทาง และผู้รับ ซึ่งมีโครงสร้างและผลลัพธ์ที่ถูกกำหนดโดยบริบทสังคมการเมือง ไม่ใช่เพียงการพูดหรือฟัง ภายใต้นิยามของ Lasswell (1948) การสื่อสารถูกตั้งคำถามว่าใครพูด พูดอะไร ผ่านช่องทางใด กับใคร และเกิดผลอย่างไร ดังนั้นการนำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาอธิบายบทบาทของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ สะท้อนให้เห็นบทบาทของการสื่อสารในฐานะ “ใคร” (ผู้ส่งสารที่มีอำนาจตามตำแหน่งทางทหารและการเมือง) “พูดอะไร” (วาทกรรมด้านความมั่นคง ชาตินิยม ศาสนา พระมหากษัตริย์) และ “เกิดผล” อย่างไรต่อการจัดวางเส้นแบ่งระหว่างความชอบธรรมกับภัยคุกคามทางการเมือง สอดคล้องกับแบบจำลอง SMCR ของ Berlo (1960) สะท้อนให้เห็นเชิงกลไกการสื่อสารของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร ผ่านการใช้ทักษะ ภาษา ทักษะคิด และการที่ผู้ส่งใช้ทุนทางสังคมที่ตนมีเป็นพื้นฐานในการเลือกภาษา สัญลักษณ์ รูปแบบการนำเสนอ และการจัดลำดับเนื้อหาของการสื่อสารที่ต้องการสื่อ ผ่านช่องทางทั้งสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ ไปยังผู้รับสารกลุ่มต่าง ๆ ที่มีภูมิหลังและกรอบคิดไม่เหมือนกัน ขณะที่กรอบของ McNair (2003) ทำให้เห็นวาระระดับการสื่อสารทางการเมืองผ่านการสร้างวาทกรรมของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ไม่ได้หยุดอยู่ที่ตัวบุคคล แต่ส่งผ่านสามองค์ประกอบหลัก คือ องค์การทางการเมือง/กองทัพ (ผู้ส่งสาร) สื่อมวลชน (ตัวกลางที่ผลิตซ้ำและตีความ) และประชาชน (ผู้รับสารและผู้สะท้อนกลับ) ภายใต้นิยามโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียม กรอบทั้งหมดนี้จึงช่วยให้การศึกษาการสื่อสารของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงวิกฤตการเมือง 2549–2566 สามารถมองได้ทั้งในฐานะการกระทำเชิงภาษาของผู้นำทหารที่เลือกใช้ถ้อยคำ สัญลักษณ์ และท่าทีเพื่อสร้างความหมายเกี่ยวกับความมั่นคงและความชอบธรรมทางการเมืองในฐานะ กระบวนการสื่อสารเชิงโครงสร้าง ที่ทำให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างกองทัพ สื่อมวลชน และสังคมการเมืองไทย ซึ่งต่างมีบทบาทร่วมกันในการผลิต ซ้ำ และต่อรองวาทกรรมว่าด้วยความมั่นคงและความชอบธรรมของระบอบการเมืองไทยตลอดห้วงเวลาดังกล่าว

2.แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง

แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองมองการสื่อสารของนักการเมืองและผู้มีอำนาจ ไม่ใช่เพียงการพูดให้จบ แต่คือการออกแบบวิธีการสื่อสาร ทั้งหมดอย่างมีเป้าหมายและแผนรองรับ ภายใต้เงื่อนไขทางอำนาจและโครงสร้างการเมืองที่เฉพาะเจาะจง แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการเลือกสาร (จะพูดเรื่องอะไร เน้นมิติข้อมูล เหตุผล หรืออารมณ์) การกำหนดภาพลักษณ์ (จะทำให้ตนเองและฝ่ายตรงข้ามถูกมองอย่างไร) การเลือกเวลาและจังหวะในการสื่อสาร (พูดเมื่อใด ในห้วงวิกฤติหรือจังหวะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง) ตลอดจนการเลือกและผสมผสานช่องทางสื่อ ทั้งสื่อหลัก สื่อออนไลน์ และการสื่อสารแบบเผชิญหน้าในที่สาธารณะ แนวคิดกลยุทธ์จึงไม่แยกเนื้อหา ออกจากรูปแบบและบริบทแต่มองทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ทางการเมืองผ่านการสื่อสาร ดังนั้นการนำแนวคิดดังกล่าวมาอธิบายการสื่อสารทางการเมืองพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองช่วยให้เห็นว่า วาทกรรมด้านความมั่นคง ชาตินิยม ศาสนา พระมหากษัตริย์ หรือการเตือนภัยทางการเมืองต่าง ๆ มิได้เป็นเพียงการแสดงความเห็นในฐานะปัจเจก แต่เป็น “สารเชิงยุทธศาสตร์” ที่ถูกออกแบบมาเพื่อยืนยันท่าทีของกองทัพ สร้างความชอบธรรมให้กับบทบาททางการเมืองของทหาร และกำหนดกรอบการรับรู้ของประชาชน ต่อคู่ขัดแย้งและสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตลอดช่วง พ.ศ. 2549–2566 การเลือกใช้เวทีแถลงข่าว สุนทรพจน์ในโอกาสสำคัญ การให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อหลักควบคู่กับกระแสในสื่อออนไลน์ ล้วนสะท้อนการผสมผสานช่องทางสื่อเพื่อให้สารไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ทั้งฐานสนับสนุนอนุรักษนิยม ข้าราชการ ทหาร ตลอดจนประชาชนทั่วไป กระบวนการนี้เองที่ทำให้การสื่อสารของ พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ เป็นการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ทางการเมืองผ่านภาษาและสัญลักษณ์ ซึ่งมีเป้าหมายทั้งการธำรงอำนาจของกองทัพ การควบคุมกรอบความหมายของวิกฤติการเมือง และการจัดวางตนเองและสถาบันทหารให้อยู่ในตำแหน่งที่ชอบธรรมในสายตาสังคมไทย

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของทหาร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของทหารที่ภายใต้กรอบแนวคิดนี้ สะท้อนให้เห็นว่าทหารมีบทบาทในฐานะตัวแสดงทางการเมือง มากกว่าจะเป็นเพียงสถาบันด้านความมั่นคงที่มีศักยภาพในการกำหนดทิศทางระบอบการเมือง โดย Huntington (1957) เสนอแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร โดยแยกแผนความเป็นมืออาชีพของทหารออกจากการเมืองพลเรือน แต่ก็ชี้ให้เห็นว่าในบางสังคม ทหารสามารถก้าวล้ำจากบทบาทผู้พิทักษ์ความมั่นคงเข้ามาเป็นผู้ปกครองได้ ขณะที่ Janowitz (1960) มองทหารในฐานะกองกำลังทหารที่ทำหน้าที่เสมือนตำรวจ คอยดูแลระเบียบและความสงบในสังคมการเมือง ที่ต้องบริหารสมดุลระหว่างหน้าที่ทางความมั่นคงกับบทบาททางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่วน Finer (1962) เน้นอธิบายเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมที่ทำให้ทหาร “เข้ามาแทรกแซงการเมือง” ทั้งในรูปแบบการกดดันรัฐบาล การคุกคาม และการทำรัฐประหาร เมื่อสถาบันการเมืองพลเรือนอ่อนแอหรือสูญเสียความชอบธรรม แนวคิดเหล่านี้เมื่อนำมาบูรณาการกับงานของนักวิชาการไทยว่า

ด้วย “ทหารกับการเมืองไทย” จึงช่วยเปิดมุมมองว่า ในบริบทไทย ทหารมีบทบาทซ้อนกันทั้งในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยวิกฤติ ผู้พิทักษ์สถาบันหลัก และผู้ปกครองที่เข้ามาจัดระเบียบการเมืองใหม่ผ่านรัฐประหารและระบอบกึ่งทหาร ดังนั้นการนำแนวคิดดังกล่าวมาอธิบายการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549- 2566 ชี้ให้เห็นว่าบทบาททางการเมืองของทหารไม่อาจจำกัดอยู่เพียงในฐานะองค์กรด้านความมั่นคง หากแต่ต้องมองกองทัพเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีผลประโยชน์ อุดมการณ์ และวัฒนธรรมองค์กรของตนเอง ซึ่งกำหนดท่าทีต่อระบอบประชาธิปไตยและต่อสถาบันการเมืองอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลาสำหรับบริบทของไทยการผสมผสานระหว่างเงื่อนไขโครงสร้างที่ทำให้พลเรือนอ่อนแอ วัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ และภาพกองทัพในฐานะผู้พิทักษ์ชาติและสถาบัน ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้เอื้อให้กองทัพเลื่อนจากบทบาทผู้ค้ำประกันความมั่นคง มาสู่การเป็นผู้กำหนดทิศทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการรัฐประหารและการคงอยู่ของระบอบกึ่งทหารที่แทบไม่สะดุดหยุดลง ซึ่งทำให้กองทัพยังคงรักษาอิทธิพลเหนือกระบวนการทางการเมืองไว้ได้ในระยะยาว

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจและการใช้อำนาจ

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยอำนาจช่วยให้มองว่าทฤษฎีของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ไม่ใช่เพียงการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้นำกองทัพ หากแต่เป็นการปฏิบัติการทางการเมืองผ่านอำนาจในการสื่อสาร ที่ระดมทรัพยากรอำนาจหลายมิติ ทั้งอำนาจจากตำแหน่ง อำนาจส่วนบุคคล และอำนาจทางการเมือง ภายใต้โครงสร้างรัฐที่รวมศูนย์อำนาจทางทหารไว้กับสถาบันหลักของชาติ การสื่อสารของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ จึงทำหน้าที่สะท้อนและตอกย้ำระเบียบอำนาจที่จัดวางกองทัพไว้ในฐานะศูนย์กลางของรัฐ ผ่านการอาศัยสถานะเชิงสถาบันในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและชนชั้นนำทางทหาร ผสานกับภาพลักษณ์ของทหารอาชีพผู้จงรักภักดี เพื่อชี้แนะความเข้าใจของสังคมต่อความหมายของความมั่นคงของชาติ การนิยามว่าใครคือผู้คุกคาม และระดับความจงรักภักดีแบบใดที่สอดคล้องกับความคาดหวังของรัฐ ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาในมิติของอำนาจทางการเมืองและพลวัตการรวมศูนย์ กระจายอำนาจอัติโดย ว่าทฤษฎีดังกล่าวแบ่งสังคมไทยออกเป็นสองฝ่ายเป็นฝ่ายถูกต้องกับฝ่ายภัยคุกคาม ยังทำหน้าที่กำหนดเส้นแบ่งความชอบธรรมโดยจัดวางกองทัพและสถาบันกษัตริย์ไว้ในฐานะศูนย์กลางของชาติ พร้อมผลักดันที่ถูกนิยามว่าเป็นผู้บ่อนทำลายออกไปอยู่นอกขอบเขตความชอบธรรม การสื่อสารเช่นนี้จึงไม่เพียงตอบคำถามว่าใครควรมีอำนาจ แต่ยังชี้แนะว่าอำนาจควรกระจุกอยู่ที่ใด และข้อจำกัดของการกระจายอำนาจควรถูกกำหนดอย่างไร เพื่อธำรงสถานะนำของกองทัพและสถาบันหลักของรัฐ ส่งผลให้อำนาจเชิงสื่อสารกลายเป็นกลไกสำคัญในการผลิต ช้ำ และเสริมสร้างความชอบธรรมของกองทัพในฐานะผู้พิทักษ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนควบคุมกรอบการรับรู้ของสังคมต่อสิ่งที่ถือว่าเป็นภัยคุกคามและสิ่งที่ถูกต้องตามสายตาของรัฐในระยะยาว

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมควร สาคร (2554) ศึกษาบทบาททางการเมืองและกลยุทธ์การสื่อสารของทหารในช่วงวิกฤตการเมืองปี 2549–2552 โดยพบว่า กองทัพเข้ามามีบทบาทสำคัญทั้งในการทำรัฐประหารเพื่อหยุดอำนาจรัฐบาลทักษิณและสมชาย การจัดตั้งรัฐบาลใหม่ และการสนับสนุนให้รัฐบาลอภิสิทธิ์สามารถบริหารประเทศต่อไปได้ควบคู่กันไป ทหารยังใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองหลายรูปแบบ ทั้งการให้ผู้นำกองทัพและโฆษกออกมาแถลง การส่งทหารลงพื้นที่พบประชาชน การใช้สารเชิงวิจนะและสัญลักษณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองโดยหน่วยปฏิบัติการข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความชอบธรรมให้กับการกระทำของกองทัพในสายตาประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์เหล่านี้กลับไม่สามารถโน้มน้าวหรือเปลี่ยนทัศนคติของกลุ่มที่ยังสนับสนุนรัฐบาลเดิมได้มากนัก

กรรณก นิลดำ (2558) ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีไทยที่มาจากทหาร โดยแบ่งช่วงเวลาบทบาทของผู้นำทหารออกเป็น 3 ยุค คือ 2500–2516, 2517–2540 และ 2541–2558 เพื่อให้เห็นเงื่อนไขทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจที่เอื้อให้ทหารมีบทบาททางการเมืองสูงหรือลดลงในแต่ละช่วง ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าภูมิหลังของผู้นำ เช่น การมาจากชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลาง และการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพและรูปแบบการสื่อสารของผู้นำ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพูดของนายกรัฐมนตรีจากทหารสามารถแบ่งได้เป็นสองแนวหลัก คือ แนวที่ใช้ภาษาสุภาพ ระมัดระวัง และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า กับแนวที่ใช้เสียงดัง ชัดเจน แข็งกร้าว และตรงไปตรงมา ขณะที่เนื้อหาการสื่อสารมักเน้นการย้ำ “ค่านิยมไทยที่พึงประสงค์” ความปรองดองสามัคคี และการจัดระเบียบทางสังคม โดยใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งการปราศรัยต่อสาธารณะ การแถลงการณ์อย่างเป็นทางการ และการใช้สื่อสมัยใหม่ เช่น รายการโทรทัศน์หรือสื่อภาพ เสียงรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงประชาชนกลุ่มกว้างอย่างต่อเนื่อง

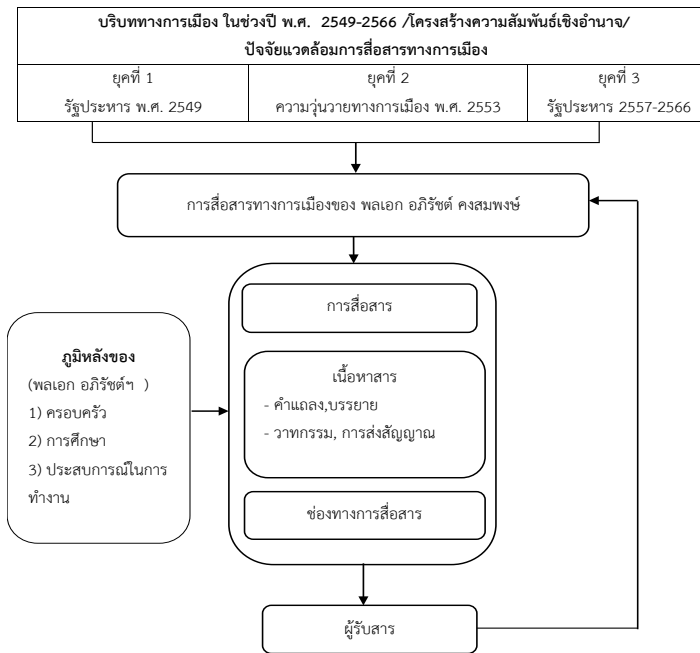
ยุพดี วิภัติภูมิประเทศ (2558) ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของ พลตรี จำลอง ศรีเมือง ในช่วงปี 2523–2553 โดยพบว่า พลตรีจำลองใช้กลยุทธ์การสื่อสารเชิงอุดมการณ์อย่างเข้มข้น อ้างอิงศีลธรรม พระพุทธศาสนา ชาดี ราชบัลลังก์ การต่อต้านการทุจริต และแนวคิดประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม เพื่อสร้างกรอบความหมายทางการเมืองของตนเองควบคู่ไปกับการสร้างความเชื่อสัตย์ในสายตาสาธารณชน โดยใช้จิตวิทยามวลชนและการกำหนดวาระข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ทำให้สารทางการเมืองของตนถูกเผยแพร่และถกเถียงในสาธารณะอย่างต่อเนื่อง กลุ่มผู้รับสารมีทั้งชนชั้นกลางและผู้สนับสนุนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งมักเห็นพ้องกับกรอบอุดมการณ์ดังกล่าว ตลอดจนกลุ่มประชาชนอีกส่วนหนึ่งที่ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับสารของเขา ส่งผลให้การสื่อสารของ พลตรี จำลอง กลายเป็นจุดรวมของทั้งการยอมรับและการโต้แย้งทางการเมืองในสังคมไทย

ปาริชาติ ธนสิงห์ (2556) ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมของผู้นำทางการเมือง โดยใช้กรณีศึกษาพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในช่วงปี 2523–2531 พบว่า ภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมของพลเอกเปรมตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสังคมและชีวประวัติที่เอื้อต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ ได้แก่ การได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก การศึกษาในสถาบันชั้นนำที่เน้นระเบียบวินัย และบุคลิกภาพส่วนตัวที่ถูกมองว่าสุจริต สุขุม สมถะ เรียบง่าย และน่าเชื่อถือ เมื่อปัจจัยด้านบุคลิกและภูมิหลังดังกล่าวผสมเข้ากับการสนับสนุนจากกองทัพและพรรคการเมือง ภาพลักษณ์ของพลเอกเปรมในฐานะผู้นำที่มีคุณธรรมจึงยิ่งถูกตอกย้ำและส่งต่อผ่านกระบวนการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีพลัง ทำให้การสร้างและการเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมของเขาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับในวงกว้างทั้งในหมู่ชนชั้นนำและสาธารณชน

ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ท่ามกลางภาวะวิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ทางการเมือง ของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาถูกประกอบสร้างจากทั้งด้านบวกและด้านลบในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ถูกนำเสนอในฐานะผู้นำที่มั่นใจ รักชาติ และซื่อสัตย์ แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะเผด็จการ และไม่เกรงกลัวหรือประนีประนอมกับสื่อมวลชน ซึ่งภาพลักษณ์ลักษณะนี้เองกลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการสื่อสารและกำหนดบทบาทของตนในฐานะผู้นำในภาวะวิกฤต พบว่าพลเอกประยุทธ์ใช้สารทางการเมืองที่เน้นการปลูกฝังค่านิยมไทยที่พึงประสงค์ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ การจัดระเบียบทางสังคม และการยิวว่าทรมานความรักชาติอย่างต่อเนื่อง โดยนำเสนอผ่านช่องทางที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบทางการ เช่น สุนทรพจน์ แถลงข่าว และรายการทางการของรัฐบาล ตลอดจนรูปแบบกึ่งบันเทิงกึ่งการเมือง เช่น เพลงและรายการโทรทัศน์ที่ผลิตโดยรัฐบาลเอง การผสมผสานช่องทางเหล่านี้ทำให้การสื่อสารของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา สามารถเข้าถึงประชาชนวงกว้าง และช่วยตอกย้ำภาพลักษณ์ผู้นำทหารที่เข้ามาจัดระเบียบประเทศภายใต้กรอบความรักชาติและความมั่นคงของรัฐ

กล่าวโดยสรุปจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำสู่ข้อสรุปที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสามมิติหลัก คือ บริบททางการเมืองและโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในช่วง พ.ศ. 2549–2566 ปัจจัยแวดล้อมของการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำทหารในแต่ละยุค และรูปแบบ กลยุทธ์ ผลของการใช้อำนาจเชิงสื่อสารของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ที่สะท้อนบทบาทนำของกองทัพในเวทีสาธารณะ การวางกรอบเช่นนี้เปิดโอกาสให้การวิจัยสามารถอธิบายได้ว่า การสื่อสารของผู้นำทหารไม่เพียงเป็นปฏิกิริยาต่อวิกฤตทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการสถาปนาและสืบต่อระบอบอำนาจของกองทัพในระยะยาวเพื่อนำสู่การจัดทำกรอบในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ เป็นการสื่อสารโดยตรงผ่านคำแถลงและการบรรยายในเวทีทางการเมือง และการสื่อสารเชิงวาทกรรม/ การส่งสัญญาณผ่านถ้อยคำเปรียบเทียบ การนิยามภัยคุกคาม และการอ้างชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นกรอบตีความสถานการณ์การเมือง เนื้อหาสารจึงทำหน้าที่จัดวางว่าใครอยู่ฝ่ายที่ถูกต้อง ใครเป็นผู้คุกคาม และอะไรคือความมั่นคงของรัฐ โดยกระจายผ่านเวทีบรรยาย สื่อมวลชน กระแสหลัก และสื่อออนไลน์ของกองทัพหรือหน่วยงานรัฐ ไปสู่ผู้รับสารอย่างเจ้าหน้าที่รัฐ ทหาร ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มที่ยึดค่านิยมอนุรักษ์นิยมและให้ความสำคัญกับสถาบันหลัก ทำให้การสื่อสารของเขามุ่งจัดกรอบความคิดทางการเมือง มากกว่าการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนหรือรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณะ

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเอกสาร เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในบริบทการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2549–2566 โดยมุ่งทำความเข้าใจบทบาท อำนาจเชิงสื่อสาร และนัยทางการเมืองที่แฝงอยู่ในวาทกรรม

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับหาเหี่ยวหาญทางด้านรัฐศาสตร์และสื่อสารการเมืองไม่น้อยกว่าสองปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและน่าเชื่อถือสูงสุด จำนวน 6 คน ประกอบด้วยนักวิชาการ/ทหาร 3 คน สื่อมวลชนสายทหาร 2 คน และนักการเมือง 1 คน ซึ่งร่วมกันสะท้อนมุมมองต่อบทบาทและการสื่อสารทางการเมืองของทหารจากทั้งมิติทางวิชาการ เชิงปฏิบัติการสื่อและเชิงการเมืองพลเรือน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้รูปแบบคำถามแบบปลายเปิดมีการเก็บข้อมูลแบบนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ล่วงหน้า มีการวางแผนการเก็บข้อมูลและลงมือเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ผู้วิจัยสามารถควบคุมการเก็บข้อมูลในสิ่งที่ต้องการในประเด็นการวิจัยเพื่อความครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือบทความวิชาการ และข้อมูลจากสารสนเทศ เพื่อเป็นส่วนประกอบในเนื้อหา ซึ่งนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้างของคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ (guided interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างของคำถามที่ชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษามีการกำหนดแนวคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากที่สุด

(2) เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้มากที่สุดไม่ตกหล่นเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถจดบันทึกได้ทั้งหมด

(3) กล้องถ่ายภาพดิจิทัล ใช้บันทึกเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญและมีประโยชน์ต่อการวิจัย

(4) เครื่องมือที่ช่วยในการจดบันทึก คือ สมุดปากกา สำหรับจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งช่วยในการบันทึกคำพูดที่สำคัญ สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย ใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการวิจัย โดยวิธีการแบบสามเส้าสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมที่เก็บรวบรวมไว้มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง ตรงกับความจริง โดยการตรวจสอบความถูกต้อง เปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายๆแหล่ง ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสูง โดยมีวิธีการดังนี้ (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554)

(1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่งว่าเหมือนกันหรือไม่ ถ้าพบว่าได้ข้อมูลมาเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

(2) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เป็นการใช่วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่นการสัมภาษณ์ การสังเกต หรือข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บมาวิเคราะห์หามีข้อสรุปแนวเดียวกันหรือไม่

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับวิเคราะห์จำแนกประเภทและเชิงการตีความโดยผู้วิจัยสรุปวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1) ผลการวิจัยพบว่าภูมิหลังของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ สะท้อนกระบวนการกล่อมเกลாதหารเมืองแบบ “ทหาร สถาบันกษัตริย์” ที่ต่อเนื่องตั้งแต่ครอบครัว การศึกษา ไปจนถึงเส้นทางการรับราชการ กล่าวคือ การเป็นบุตรของพลเอก สุนทร คงสมพงษ์ ทหารสายราชสำนัก การศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและหลักสูตรทหาร-บริหารในต่างประเทศ รวมถึงการดำรงตำแหน่งราชองครักษ์ หน่วยเฉพาะกิจ 904 และผู้บัญชาการทหารบก ล้วนทำให้เขาอยู่ในตำแหน่ง “จุดเชื่อมต่อ” ระหว่างกองทัพกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน ภูมิหลังเช่นนี้ส่งผลให้การสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีลักษณะตรงไปตรงมา เน้นการย้ำความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และใช้ถ้อยแถลงหรือข้อความสาธารณะเป็นเครื่องมือส่งสัญญาณให้กลุ่มการเมืองและสังคมปฏิบัติอยู่ในกรอบกฎหมาย โดยเป้าหมายการสื่อสารมิใช่เพียงในฐานะความเห็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคล หากในฐานะตัวแทนของสายสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลระหว่างกองทัพกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ส่งสมมาตลอดชีวิตของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์

2) ผลการวิจัยพบว่าบริบทและปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2549–2566 มีบทบาทหล่อหลอมรอบคอบคิดการสื่อสารทางการเมืองของเขาอย่างเป็นระบบ กล่าวคือการเติบโตท่ามกลางสภาวะที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งในฐานะผู้เข้าไปจัดการ

วิกฤติความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเสื้อเหลือง เสื้อแดง ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ และภายใต้เงื่อนไขที่รัฐบาลพลเรือนถูกมองว่าล้มเหลวในการรับมือวิกฤติทางการเมือง ทำให้ทหารถูกคาดหวังในฐานะผู้ที่ต้องเข้ามายุติความขัดแย้งและคืนอำนาจให้ประชาชน ผ่านการรัฐประหารและการเลือกตั้งภายใต้กรอบที่กองทัพเป็นผู้กำหนด บทบาทของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในฐานะนายทหารแนวหน้าที่ปรากฏตัวในหัวขบวนวิกฤติทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้การสื่อสารทางการเมืองในระยะต่อมาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แต่กลายเป็นกระบวนการส่งผ่านวาทกรรม “หนักแผ่นดิน” ใช้ติดตามกลุ่มการเมือง/นักการเมืองหรือผู้วิจารณ์กองทัพและสถาบันว่าเป็นการระหือภัยต่อชาติ ขณะที่ “ซ้ายจัดติดจรวด” ใช้เจาะจงไปยังนักวิชาการ ปัญญาชน และผู้ที่ถูกมองว่าได้รับอิทธิพลแนวคิดเสรี/ซ้ายจากต่างประเทศจนเล่นการเมืองเกินจริงและไม่จริงใจต่อชาติวาทกรรมทั้งสองจึงทำงานร่วมกันในเชิงโครงสร้าง คือ สร้างภาพศัตรูทางการเมือง ให้เป็นทั้งผู้บ่อนเซาะความมั่นคงและผู้เบี่ยงเบนจากค่านิยมหลักของชาติ ตรงกันข้ามกับภาพฝ่ายทหารผ่านพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ที่ถูกเสนอให้เป็นผู้พิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ที่มีเหตุผลในการออกมาเตือน ปราบ และควบคุมการล้าเส้นทางการเมืองแทนรัฐบาล เมื่อวาทกรรมถูกผลิตซ้ำผ่านการบรรยายพิเศษและการให้สัมภาษณ์ วาทกรรมดังกล่าวจึงมีนัยสำคัญต่อการกำหนดกรอบการรับรู้ของสังคมให้มองการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนในสังคมบางกลุ่มว่าล้าเส้นทางการเมือง ส่งผลให้การเข้ามาบีบบังคับของกองทัพถูกทำให้ชอบธรรมในเชิงวาทกรรมมากยิ่งขึ้น

3) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549- 2566 หลังขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดของกองทัพมีลักษณะเป็นการผลิต วาทกรรมตอบโต้ทางการเมืองที่มีทิศทางและแบบแผนค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ เนื้อหาสารมักถูกสื่อออกมาอย่างตรงไปตรงมา ใช้ถ้อยคำที่ชัดเจนไม่อ้อมค้อม และในหลายครั้งถูกออกแบบให้มีมิติปลูกเร้าอารมณ์ความรักชาติ ความหวงแหนสถาบัน และความกลัวต่อภัยคุกคาม ทำให้การสื่อสารไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูล แต่เป็นการชักนำการรับรู้ของสังคมว่าใครอยู่ข้างชาติและใครกำลังบิดเบือนหรือทำลายประเทศชาติและสถาบันหลัก ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารเช่นนี้สะท้อนการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพตรงไปตรงมาของพลเอก อภิรัชต์ โดยใช้ทั้งภาษาแบบเผชิญหน้า วาทกรรมปลูกเร้า และแม้กระทั่งภาษากายทางอารมณ์ เช่น ภาพการแถลงข่าวพร้อมน้ำตา เพื่อสื่อสารสารเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่ต้องอธิบายด้วยคำพูดมากนัก โดยรวมการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าวจึงทำหน้าที่ทั้งในการกำหนดกรอบความหมายของสถานการณ์การเมือง กำหนดคู่ตรงข้ามทางการเมือง และสร้างเงื่อนไขเชิงวาทกรรมที่ทำให้การแทรกแซงของทหารสามารถถูกอธิบายว่าเป็นความจำเป็นเพื่อรักษาชาติและระเบียบ มากกว่าจะเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองแบบปกติของสถาบันหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา ภูมิหลังของการสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความคิดและค่านิยมด้าน “คุณธรรมทหาร” และความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่ถูกหล่อหลอมจากทั้งครอบครัว สถาบันการศึกษาทางทหาร และประสบการณ์ในวิชาชีพทหารตลอดเส้นทางรับราชการ ตั้งแต่การเป็นนักเรียนโรงเรียนทหาร การผ่านการฝึกและการปฏิบัติารร่วมกับเพื่อนร่วมรุ่น การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาในหลายระดับ จนถึงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ล้วนสร้างความผูกพันแน่นแฟ้นกับเพื่อนร่วมอาชีพ ผู้ใต้บังคับบัญชา และองค์กรกองทัพ ภายใต้อัตลักษณ์ทหารอาชีพผู้จงรักภักดี ภาพลักษณ์ของกองทัพในฐานะสถาบันที่มีวินัยสูง เข้มแข็ง และใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ยิ่งเอื้อให้พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ได้รับการเคารพศรัทธา และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ภายใต้โครงสร้างอำนาจนิยมแบบไทยที่กองทัพทำหน้าที่ค้ำจุนระบอบผ่านการถวายความจงรักภักดีและการปกป้องสถาบัน ขณะที่สถาบันพระมหากษัตริย์ตอบแทนด้วยยศ ตำแหน่ง และเกียรติยศ ภูมิหลังดังกล่าวทำให้ภาพการสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ถูกกำหนดให้เป็นภาพทหารผู้จงรักภักดี โดยมีสาระสำคัญคือการย้ำว่ากองทัพเป็นข้ารองพระบาท ที่มีภารกิจใช้ทุกศักยภาพและขีดความสามารถเพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์จอมทัพไทย ซึ่งถูกเน้นย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าในคำแถลงและการสื่อสารสาธารณะของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ สอดคล้องกับแนวคิดของสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548) ที่กล่าวที่มาของอำนาจประกอบด้วยอำนาจจากตำแหน่ง (position power) อำนาจส่วนบุคคล (personal power) และอำนาจทางการเมืองภายในองค์กร ดังนั้นการอธิบายอำนาจของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ เป็นอำนาจที่ทับซ้อนกันอย่างแนบแน่นระหว่างอำนาจจากตำแหน่งในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ทหารราชสำนัก และผู้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานที่ใกล้ชิดสถาบัน ทำให้วาทกรรมที่แสดงออกทุกครั้งไม่ใช่เป็นการแสดงวาทกรรมในนามปัจเจก แต่เป็นวาทกรรมที่สะท้อนอำนาจเชิงโครงสร้างผ่านตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสถาบันทหาร อำนาจส่วนบุคคลเกิดจากประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญในสายทหาร ความทุ่มเทในการทำงาน ความเป็นพี่น้องทหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา และบุคลิกที่ถูกมองว่ามีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี เชื่อถือได้ ล้วนสร้างความศรัทธาความเป็นตัวตนของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและคนใกล้ชิดยอมรับโดยสมัครใจ มากกว่าถูกบังคับตามสายบังคับบัญชา แนวคิดอำนาจส่วนบุคคลในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่อธิบายว่าอำนาจของบุคคลเกิดจากความเชี่ยวชาญ เสน่ห์ และความไว้วางใจ ซึ่งช่วยให้ผู้มีอำนาจสามารถชักจูงกำลังคนในองค์กรให้เดินไปในทิศทางเดียวกับตนเองได้

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทางการเมืองของพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกล่อมเกลามาจากครอบครัวและสถาบันทหารมิได้หยุดอยู่เพียงระดับค่านิยมภายในใจ หากแต่ถูกหล่อหลอมออกมาเป็นรูปแบบเนื้อหาและเป้าหมายของการสื่อสารอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ มักใช้ถ้อยคำและยุทธศาสตร์การพูดในลักษณะว่าน

ล้อมและชักจูงให้ทั้งทหารและประชาชนคล้อยตามกรอบคิดที่วางตำแหน่งกองทัพและสถาบันพระมหากษัตริย์ให้อยู่เหนือการเมืองปกติ ทำให้การยอมรับบทบาทของกองทัพถูกทำให้มองเห็นว่าเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลและถูกต้องตามคุณธรรม มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้มีการถกเถียงตรวจสอบ หรือโต้แย้งในกรอบประชาธิปไตยเชิงตัวแทน สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีว่าด้วยอำนาจและอิทธิพลในองค์กรซึ่งชี้ว่า เมื่ออำนาจจากตำแหน่งทางการ (เช่น ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก) และอำนาจส่วนบุคคล (เช่น ความน่าเชื่อถือ ความศรัทธา และเสน่ห์ทางบุคลิกภาพ) ทับซ้อนกันการสื่อสารของผู้มีอำนาจมีพลังโน้มน้าวสูงกว่าปกติ และมักถูกใช้เพื่ออ้าง รักษา และขยายบทบาทของตนเองและสถาบันที่ตนเป็นตัวแทนในโครงสร้างอำนาจทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชีวิตประวัติและเส้นทางชีวิตของผู้ผู้นำไม่ได้เป็นเพียง “ฉากหลัง” แต่กลายเป็นทุนอำนาจที่หล่อเลี้ยงภาษา วาทกรรม และภาพตัวแทนของกองทัพในสายตาสาธารณะ กล่าวโดยสรุปแม้จะมีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาอำนาจของกองทัพ บทบาทการรัฐประหาร หรือยุทธศาสตร์การสื่อสารขององค์กรทหารในภาพรวม หากยังมีงานไม่มากนักที่ลึกลงในระดับผู้นำรายบุคคล เพื่ออธิบายว่าภูมิหลังทั้งด้านครอบครัว การศึกษา และประสบการณ์ในองค์กรถูกหล่อหลอมให้กลายเป็นอำนาจส่วนบุคคลและอำนาจเชิงสื่อสารอย่างไร กรณีของพลเอก อภิรัชต์ จึงช่วยเปิดให้เห็นกลไกเชิงอำนาจที่เชื่อมโยงระหว่างภูมิหลังผู้นำทหาร กับการใช้วาทกรรมและการสื่อสารสาธารณะในการจัดวางบทบาทของกองทัพในสนามการเมืองร่วมสมัย และทำให้บทบาทของกองทัพในโครงสร้างการเมืองไทยดูมีทั้งความชอบธรรมและความต่อเนื่องในระดับระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาบริบทและปัจจัยแวดล้อมของการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549- 2566 ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจของทหารในภาวะวิกฤติทางการเมืองมีได้ตั้งอยู่บนแบบแผนการรับรู้และการตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤติที่ก่อรูปขึ้นจากประสบการณ์และการฝึกฝนในสถาบันทหารอันยาวนาน จนกลายเป็นวิธีคิดและการตัดสินใจของกำลังพลในฐานะทหารอาชีพเพียงลำพัง หากแต่ผูกโยงอยู่กับทั้งเหตุผลความมั่นคงของรัฐและบริบททางการเมืองในขณะนั้นที่มองว่าหน้าที่สำคัญของทหารคือการเข้าควบคุมสถานการณ์เพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามไปสู่สงครามกลางเมือง รูปแบบความคิดดังกล่าวหล่อหลอมให้การสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ทำหน้าที่อธิบายความจำเป็นในการเข้ามาจัดระเบียบประเทศ ซึ่งเป็นทางออกที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นทางเลือกหนึ่งท่ามกลางกลไกในระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการศึกษาของลัทธิมา เก็สสูล์ (2547) ที่แสดงให้เห็นว่ากลยุทธ์การสื่อสารของกองทัพพบเน้นการฝึก การชี้แจง และการพูดแบบทหารเพื่อสร้างจิตสำนึกและเปลี่ยนทัศนคติของสาธารณะผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการอบรม โดยผสมการให้เหตุผล การสั่งสอน และการให้รางวัลเข้าไว้ในกระบวนการเดียวกัน กล่าวได้ว่ากรอบความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ สื่อมวลชน ภายใต้กระบวนการปฏิรูปการเมือง บริบทการสื่อสารในช่วงที่กองทัพมีบทบาทสูงทางการเมืองกลับดำเนินไปในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างผู้นำทหารกับสื่อมวลชน กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างเอื้อให้กันและกันในการเผยแพร่สารและ

กรอบความหมายสู่สาธารณะ แม้ในเชิงวาทกรรมจะมีการกล่าวถึงการลบภาพของกองทัพและการขยายพื้นที่ของประชาสังคมที่เข้มแข็งขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ ความเข้มแข็งเชิงสถาบันของกองทัพภาวะอ่อนแอหรือถูกจำกัดบทบาทของภาคประชาสังคม และการสนับสนุนจากกลุ่มข้าราชการ ยังคงเปิดช่องให้กองทัพใช้อิทธิพลผ่านการสื่อสารได้อย่างกว้างขวาง สัมพันธภาพที่ใกล้ชิดระหว่างพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ กับสื่อมวลชนประกอบกับการเข้าถึงพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่อง ทำให้เสียงและภาพลักษณ์ของเขาในฐานะผู้นำที่เด็ดขาด ชัดเจน และ “พูดตรงไปตรงมา” ถูกขยายตัวออกสู่สาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งรูปแบบการใช้เสียงดัง ชัดเจน ดุดัน และการเลือกเนื้อหาที่กระชับ ไม่ต้องตีความซับซ้อน ล้วนช่วยให้สารทางการเมืองถูกส่งต่ออย่างทรงพลัง และในเชิงโครงสร้างอำนาจยังทำให้การกำกับกรอบความหมาย (framing) อยู่ในมือผู้นำทหารมากกว่ากลุ่มคู่แข่งทางการเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของ ภาคิน โขติเวชศิลป์ (2562) กล่าวว่ากลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ทั้งมิติภาพลักษณ์ผู้นำที่มั่นใจ รักชาติ ซื่อสัตย์ มีลักษณะเผด็จการ ไม่เกรงกลัวสื่อ และกลยุทธ์เนื้อหาที่เน้นค่านิยมไทย ความปรองดอง การจัดระเบียบสังคม ผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย จะเห็นความสอดคล้องเชิงโครงสร้างระหว่างผู้นำทหารทั้งสองกรณี กล่าวคือทั้งพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างใช้ทุนอำนาจจากสถาบันทหารและภาพลักษณ์ผู้นำที่แข็งแกร่งในการสื่อสารสาระที่มุ่งสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทนำของกองทัพในฐานะผู้รักษาความสงบและความเป็นระเบียบของประเทศ ใช้ภาษาและกรอบคำอธิบายที่ทำให้การใช้อำนาจของทหารถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อชาติและค่านิยมที่ถูกต้อง มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิดการต่อรองและการแข่งขันทางการเมืองอย่างแท้จริงในกรอบประชาธิปไตยเชิงตัวแทน

กล่าวโดยสรุป บริบทและปัจจัยแวดล้อมของการสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารของผู้นำทหารในยุคหลังรัฐประหารไม่ใช่เพียงกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การแถลงข่าวหรือการให้สัมภาษณ์ หากแต่ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่ผสมผสานตัวแบบเหตุผล ซึ่งใช้ภาษาแห่งความมั่นคงและการป้องกันความรุนแรง เข้ากับตัวแบบทางการเมือง ที่จัดวางกองทัพในฐานะผู้พิทักษ์ระบอบและผู้รักษาความปกติของรัฐในลักษณะที่ต่อเนื่องและเป็นระบบของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ จึงทำให้เห็นชัดเจนว่าบริบทวิกฤติการเมืองไทยหลังปี 2549 ไม่เพียงเปิดพื้นที่ให้กองทัพกลับมามีบทบาททางการเมืองเท่านั้น หากยังทำให้การสื่อสารของผู้นำทหารกลายเป็น ‘เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์’ ในการค้ำยัน บริหารจัดการ และทำให้บทบาทนำของกองทัพในโครงสร้างการเมืองไทยร่วมสมัยถูกทำให้ดูมีทั้งความจำเป็นและความชอบธรรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนั้นยังสะท้อนช่องว่างของงานวิจัยเดิมที่มักมองกองทัพในระดับโครงสร้างองค์กรมากกว่าจะลงลึกถึงบทบาทของผู้นำรายบุคคลในฐานะผู้ออกแบบและส่งผ่านวาทกรรมความมั่นคงของรัฐสู่สังคม

ผลการศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549- 2566 ชี้ให้เห็นว่าตัวตนผู้นำแบบทหารอาชีพและประสบการณ์ในกองทัพมีได้จำกัด

อยู่เพียงในระดับบุคลิกภาพ หากแต่ถูกจัดวางและหล่อหลอมให้กลายเป็นแบบแผนการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีแบบแผน กล่าวคือ บุคลิกห้าวหาญ เด็ดเดี่ยว จริงจัง ตรงไปตรงมาถูกถ่ายทอดออกมาผ่านการพูดที่สั้น กระชับ เสียดังกังวาน และการเลือกใช้ถ้อยคำตรง ไม่อ้อมค้อม พร้อมทั้งแสดงบทบาทปกป้องผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน รูปแบบดังกล่าวสะท้อนว่าการสื่อสารพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ หาใช่ผลจากการออกแบบเชิงปฏิบัติในระยะสั้นเพียงลำพังไม่ หากแต่เป็นผลสะสมจากการหล่อหลอมทางสถาบันและประสบการณ์ในกองทัพที่ต่อเนื่องยาวนาน วัฒนธรรมกองทัพ และสถานการณ์วิกฤติทางการเมืองที่เผชิญมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำทหารไทยจำนวนมากมีบุคลิกผู้นำสั่งการที่หล่อหลอมจากโครงสร้างและวัฒนธรรมในกองทัพเองสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาคิน โชติเวชศิลป์ (2562) มักจะพบพฤติกรรมการแสดงของผู้นำทางการเมือง ลักษณะนี้ผ่านการสื่อสารในแต่ละครั้งที่จะแฝงการใช้อำนาจ โดยวิธีการออกคำสั่ง ชื่นำ หรือควบคุมผู้ปฏิบัติอย่างเข้มงวด ยึดถือกฎระเบียบที่ตนเอง จัดทำขึ้นเป็นเครื่องมือการควบคุมการทำงาน มักจะตัดสินใจเองแต่เพียงผู้เดียว ไม่ค่อยฟังการแสดงความคิดเห็นหรือเสียงร้องจากคนอื่นโดยเฉพาะประชาชน ในเชิงเนื้อหาและเป้าหมาย การสื่อสารของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีลักษณะเป็นการส่งสัญญาณทางการเมือง มากกว่าการให้ข้อมูลทั่วไป โดยเฉพาะในช่วงที่พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการเมืองสำคัญมักกล่าวถึงในฐานะท่าทีของกองทัพ ไม่ใช่เพียงความเห็นส่วนบุคคล การเลือกใช้สารจึงเน้นการป้องปรามไม่ให้เกิดการชุมนุมหรือความวุ่นวาย การย้ำความรักชาติ ความสามัคคี และการรักษาความสงบเรียบร้อย สอดคล้องกับการศึกษาของยุพดี วิภัติภูมิประเทศ (2558) ที่ชี้ให้เห็นว่ากลยุทธ์การสื่อสารของ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เป็นการสื่อสารเชิงอุดมการณ์อย่างเข้มข้น อ้างอิงศีลธรรม พระพุทธศาสนา ชาติ ราชบัลลังก์ การต่อต้านการทุจริต และแนวคิดประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม เพื่อสร้างกรอบความหมายทางการเมืองของตนเองควบคู่ไปกับการสร้างความซื่อสัตย์ในสายตาสาธารณชน โดยใช้จิตวิทยามวลชนและการกำหนดวาระข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ทำให้สารทางการเมืองของตนถูกเผยแพร่และถกเถียงในที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง กลุ่มผู้รับสารมีทั้งชนชั้นกลางและผู้สนับสนุนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งมักเห็นพ้องกับกรอบอุดมการณ์ดังกล่าว ตลอดจนกลุ่มประชาชนอีกส่วนหนึ่งที่ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับสารของเขา ส่งผลให้การสื่อสารของ พลตรี จำลอง กลายเป็นจุดรวมของทั้งการยอมรับและการโต้แย้งทางการเมืองในสังคมไทย ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนความเชื่อมโยงที่ชี้ให้เห็นถึงผู้บัญชาการทหารบกไทยมีรูปแบบการตัดสินใจแตกต่างกับตามระดับสถานการณ์ โดยในสถานการณ์ภายในประเทศจะใช้ตัวแบบทางการเมืองเป็นหลัก และเมื่ออยู่ในภาวะที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งผู้นำรัฐบาลหรือความมั่นคงสูง การตัดสินใจจะอิงตัวแบบเหตุผลและการประมวลผลเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้น กล่าวได้ว่าการเลือกสารและน้ำหนักการสื่อสารของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ เปลี่ยนไปตามระดับความตึงเครียดและผลกระทบเชิงอำนาจในแต่ละบริบททางการเมืองนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ชี้ให้เห็น

ว่าการสื่อสารของเรามีได้เป็นเพียงการแสดงออกของปัจเจกบุคคล หากทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ ของโครงสร้างอำนาจแบบอนุรักษนิยมที่กองทัพมีบทบาทนำ โดยวาทกรรมที่ใช้ช่วยกำหนดกรอบว่าความรักชาติ ความจงรักภักดี และประชาธิปไตยที่เหมาะสม สำหรับสังคมไทยควรถูกจินตนาการและปฏิบัติอย่างไร พร้อมทั้งทำหน้าที่ตั้งและจัดระเบียบกลุ่มอนุรักษนิยมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ให้อยู่ภายใต้กรอบคิดเดียวกัน ภายใต้บริบทสื่อร่วมสมัย การเปลี่ยนผ่านจากยุคสื่อดั้งเดิมที่เอื้อต่อการสื่อสารแบบทางเดียวไปสู่ยุคสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนตอบโต้และตีความได้มากขึ้น ทำให้คำให้สัมภาษณ์ ปาฐกถา และวาทกรรมเชิงเปรียบเทียบของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ถูกขยาย แปลความ และได้แย้งอย่างรวดเร็ว จนวาทกรรมด้านความมั่นคง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กลายเป็นพื้นที่ต่อสู้เชิงความหมายระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยมกับฝ่ายที่วิจารณ์บทบาทกองทัพ ส่งผลให้การสื่อสารของเรามีสถานะสองชั้น ทั้งในฐานะเครื่องมือกำกับความคิดสาธารณะ และในฐานะจุดตั้งต้นของการถกเถียงในพื้นที่สาธารณะสมัยใหม่ โดยสรุป งานวิจัยนี้จึงเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้เดิมที่มีมองกองทัพในระดับโครงสร้างหรือเหตุการณ์รัฐประหารในภาพรวม ด้วยการลงลึกสู่ “สโตร์การสื่อสาร” ของผู้นำทหารรายบุคคลให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการสื่อสารของผู้นำทหารสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งภาพแทนของตัวผู้นำ เป็นเสียงของกองทัพ และเป็นกลไกสำคัญในการรักษาและจัดวางโครงสร้างอำนาจแบบอนุรักษนิยมในการเมืองไทยร่วมสมัย

ข้อค้นพบงานวิจัย

การสื่อสารของผู้นำมิใช่เพียงการส่งข่าวสารแต่เป็นการจัดระเบียบความหมายผ่านวาทกรรมที่สร้างความชอบธรรมให้ตนเองและสถาบันทหารในฐานะทหารอาชีพ ผู้พิทักษ์ชาติ ศาสน กษัตริย์ วาทกรรมเชิงตีตรึงต่อความมั่นคง หน้าผ่นดิน และชายจัดตั้งจัดรี ทำหน้าที่กำหนดกรอบการรับรู้เพื่อจำกัดความชอบธรรมของคู่ขัดแย้งและทำให้การแทรกแซงของกองทัพถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็น องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารทางการเมืองคือกระบวนการต่อรองอำนาจเชิงความหมายที่กำหนดว่าบทบาทของรัฐ ทหาร และพลเรือนจะถูกมองและยอมรับอย่างไรในระบบการเมืองไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การแสดงบทบาทในการสื่อสารของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ผู้นำของกองทัพบก ก็เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในทางการเมืองว่ากองทัพมีอุดมการณ์จิตวิญญาณของทหารอาชีพ ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของกองทัพ ดังนั้นเมื่อในฐานะผู้นำกองทัพสื่อสารอะไรไปในระบบการเมืองจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และยอมรับจากประชาชนผู้รับสาร และจะนำไปสู่การเข้าใจนโยบาย

และแนวทางการดำรงอยู่ของกองทัพในทางการเมือง

2. การสื่อสารทางการเมืองของ พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ เป็นตัวแทนที่สะท้อนแนวคิดทางการเมืองของกองทัพ กล่าวได้ว่า ทหารมีบทบาททางการเมืองสูงภายใต้บริบททางการเมืองทั้งสามช่วงเวลา จำเป็นต้องตระหนักถึงสารที่สื่อออกไป เนื่องจากพลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีอำนาจเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางความเป็นไปของสังคมในระยะเวลาหนึ่งได้ การปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะการสื่อสารที่แสดงถึงความจริงใจต่อการนำทหารกลับสู่กองทัพทหารจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวทางการเมืองและนำเอาความคิดเห็นของผู้รับสารเป็นตัวสะท้อนการส่งสารในคราวถัดไป และต้องรักษาภาพลักษณ์ต่าง ๆ ที่สื่อสารกับประชาชนเพื่อให้เกิดการรับรู้ที่ถูกต้องด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในลักษณะต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษากระบวนการสะท้อนวงจรทางการเมืองการสื่อสาร และนำเข้าสู่การพัฒนาปรับปรุงการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารจะมีจุดบกพร่องในการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ

2. ควรมีการศึกษาประเมินประสิทธิภาพ และผลกระทบทางการเมืองการสื่อสารทางการเมืองของ พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ต่อภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมในการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสามารถให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และกระบวนการวิจัยที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงพัฒนากระบวนการสื่อสารของผู้นำทางทหารในอนาคตได้

บรรณานุกรม

- กรนกก นิลดำ. (2558). การสื่อสารทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหาร. (วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน,
สาขาวิชาสื่อสารมวลชน.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). เลือกตั้ง 2562: ถอดความหมายท่าที “พลเอกอภิรัชต์”. available
URL: <https://www.thairath.co.th/content/278996>. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม
2567.
- นันทนา นันทวโรภาส. (2557). สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ: แมส
มีเดีย.
- มูลนิธิศิษย์เก่าโรงเรียนเตรียมทหาร. (2562). พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ นักเรียนเตรียมทหาร
รุ่นที่ 20 เลขประจำตัว 8819 รับรางวัลเกียรติยศจักรดาว ประจำปี 2562 สาขา
การบริหารปกครองและเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ. [เอกสารออนไลน์]. สืบค้น
จาก https://aaf.rtarf.mi.th/doc/jakdow_62/62-3.pdf
- ยุพดี วิภัติภูมิประเทศ. (2558). การสื่อสารทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ศึกษา
ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2523-2553. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยเกริก, วิทยาลัยสื่อสารการเมือง.
- ลัทธิธรรมา เกื้อสกุล. (2547). กลยุทธ์การสื่อสารของกองทัพบกเพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะเรื่อง
สิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมควร สาคร. (2554). บทบาททางการเมืองและกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของทหารใน
ภาวะวิกฤตทางการเมืองของไทย: กรณีศึกษาระหว่างวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.
2549 ถึงวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2552. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยเกริก, วิทยาลัยสื่อสารการเมือง.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2548). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและการปฏิบัติ ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่
สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิรัตน์เอดดูเคชั่น.
- สุขุม ธนพงศ์พิพัฒน์. (2539). ปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทยระหว่าง พ.ศ.
2500-2534. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะ
รัฐศาสตร์, สาขาวิชาการปกครอง.
- ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์. (2562). “กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของพลเอกประยุทธ์ จันทร์
โอชา นายกรัฐมนตรีที่มาจากกายียึดอำนาจภายใต้วิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง.”
วารสารสหวิทยาการวิจัย, 8(1), 15-25.
- ปาริชาติ ธนะสิงห์. (2556). การสร้างภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมของผู้นำทางการเมือง ศึกษา
กรณีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531). (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหา
บัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สาขาการปกครอง.

- บีบีซีไทย. (2561, 28 กันยายน). พล.อ.อภิรัชต์ คงสมพงษ์: 10 ข้อนำรู้ของ ผบ.ทบ.คนที่ 41. available URL: <https://www.bbc.com/thai/thailand-45677326>. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567.
- Berlo, D. K. (1960). **The Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice**. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Deutsch, K. W. (1966). **The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control**. New York: The Free Press.
- Finer, S. E. (1962). **The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics**. New York: Praeger.
- Huntington, S. P. (1957). **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Janowitz, M. (1960). **The Professional Soldier: A Social and Political Portrait**. New York: The Free Press.
- Lasswell, H. D. (1948). **The structure and function of communication in society**. In L. Bryson (Ed.), *The Communication of Ideas* (pp. 37–51). New York: Harper & Brothers.
- McNair, B. (2003). **An Introduction to Political Communication (3rd ed.)**. London: Routledge.